

Asköviken

Av HANS AVELIN

SYDVÄST OM VÄSTERÅS ligger Asköviken. Det är en fågellokal av träsksjötyp, Västmanlands förnämsta och vid sidan av Hjälstaviken i Uppland Mälarens rikaste och mest intressanta sjöfågelområde. Ja, med sin unika förekomst av **svarttärna** och **dvärgmåsar**, två av vårt lands sällsyntaste träsksjöfåglar, förutom ett stort antal häckande eller mera tillfälliga fågelarter, måste Asköviken rent av räknas till vårt lands bästa fågellokaler.

Det är emellertid inte endast fågelliv, som ger Asköviken dess värde. Med sina kilometervida vassbälten, med sina starrmader och våtängar är den en utomordentligt givande miljö. Alltefter som torrläggningar och invallningar förstört andra liknande lokaler i trakten, har denna vik för de fågelintresserade i bygden kommit att framstå som allt mera omistlig. Med sin i stort sett orörda natur kan Asköviken därjämte anses som ett minnesmärke från den tid, då vassar och våtängar spelade en dominerande roll i landskapet. Det är därför med stor oro, som man emotser resultatet av en framstöt från jordbrukarehåll om tillstånd att invalla en betydelsefull del av viken. För varje år skänker naturen genom igenväxning och uppgrundning en ny remsa jord åt jordbrukarna, och därmed borde de låta sig nöjas, tycker de, som lärt sig hålla av detta härliga stycke mälarnatur.

Botaniskt sett har Asköviken en för en näringsrik mälarvik typisk flora. I bladvassarna ingår bälten av svärdsilja, fräken och kaveldun. Längre ut förekommer kolvassens mörkare ruggar, och de öppna vattenytorna smyckas av gula och vita näckrosor. Innanför de starrängar, som omkransar vassen, finns ett omväxlande landskap med åkrar och ängar, med enbackar och skogspartier av skilda slag, som åt fåglarna erbjuder ett rikt urval av miljöer. Lämpliga till utik är ett par bergknallar, Kvarnberget och Rudöklippan. Men det skall inte fördöljas, att vassarnas utomordentliga omfång, som visserligen ger fåglarna ett rikligt svängrum, samtidigt erbjuder de skådelystna betydnande svårigheter till överblick.

Märkvärdigt nog har Asköviken inte så värst länge varit känd som fågellokal.

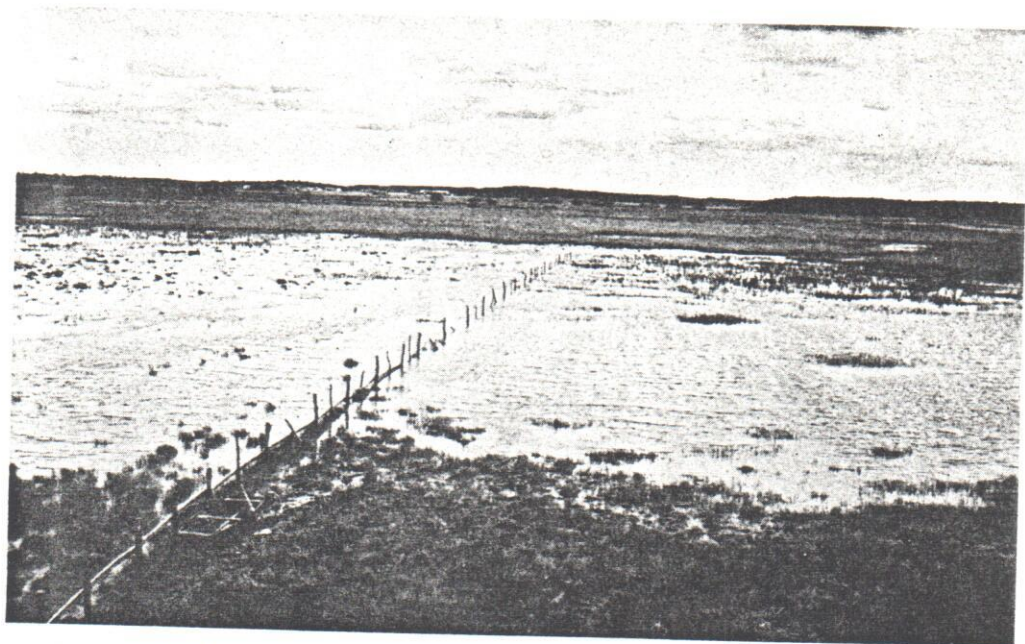

Asköviken i Mälaren sedd från öster. 5/9 1957. Foto: K. CURRY-LINDAHL.

Längst i nordöst når Västmanland Dalälven. Östra Bännbäck, Möklinta s:n. 4/9 1957.
Foto: K. CURRY-LINDAHL.

ASKÖVIKEN

Askövikens vatten vid Tidö nedanför Rudöklippan. 29/5 1951. Foto: G. LUNDQVIST.

Första gången jag besökte viken var våren 1933. I mina anteckningar från den tiden läser jag, att **brun kärrhök** iakttogs i färd med bobygge och att **fiskgjusen** fiskade där. Anledningen till att jag sökte mig dit var emellertid, att jag årligen vår och höst sett **skrattmåsar** i Västerås hamn men trots ivrigt sökande ej funnit några fåglar häckande i trakten. Glad blev jag därför, när mitt letande här kröntes med framgång. **Skrattmåsen** höll den gången till i den norra delen av viken, nedanför Kvarnberget. Jag uppskattade fåglarnas antal till omkring 100 st., och till min stora glädje fann jag på den hopdrivna fjolårsvassen ett 40-tal bon med ägg. Det skulle sedan dröja ett par år, innan båt anskaffades och viken blev föremål för mera regelbundna besök, och då i sällskap med min gode vän BENGT GIRELL, som under många år blev min färdkamrat i Askövikens.

Det är huvudsakligen den norra och västra delen av viken, som är av intresse ur fågelsynpunkt. **Skrattmåsen** är den dominerande fågeln. 1954 uppskattades fåglarnas antal till 3000 par, vilket troligen var den största kolonin i landet. Under de följande tre åren minskades kolonin märkbart, för att år 1957 uppskattas till 1000 par.

Askövikens största raritet är emellertid som nämnts **svarttärna** och **dvärgmåsa**, vilka båda jag hade nöjet att för första gången upptäcka på denna lokal redan 1942

Rovfåglarnas utkiksplats i Asköviken. Foto: J. WAHLSTEDT.

och, vad som är märkvärdigare, sedan återfinna varje år. Av **svarttärnor** har fåglarnas antal aldrig varit mer än tre par, vilket senast inträffade 1957. Det vanligaste under åren har varit ett till två par. Stammens existens har med andra ord hängt på en mycket tunn tråd. **Svarttärnan** utmärks under vår och försommar av svart kropp och ljust blågrå vingar, men längre fram mattas den i färgen. Den känns också igen på sitt flygsätt och på sitt särpräglade läte. Denna fågel var i äldre tider en karaktärsart för de vassar, som då uppfyllde stora delar av Mälardalen. Nu är den sällsynt i vårt land och har vid Askö sin enda förekomst i Svealand.

Dvärgmåsen, Askövikens andra raritet, häckar gärna i sällskap med **svarttärnan** och naturligtvis med **skrattmåsen**, vars närvaro numera tycks vara en nödvändig miljöfaktor för många träksjöfåglar. **Dvärgmåsen**, som annars finns på Öland och Gotland, har vid Asköviken sin enda regelbundna häckningsförekomst på svenska fastlandet. Ehuru den sålunda i fråga om sällsynthet är ett strå vassare än **svarttärnan**, förekommer den här ganska rikligt. Dess antal har varierat mellan 10–15 par, vilket väl harmonierar med dess rykte för en viss oregelbundenhet i uppträdandet. Det största antalet anträffade jag år 1942, då 30 fåglar och 7 bon

Bruna kärrhökens olikstora ungar på boet i Askövikens vass. Foto: H. AVELIN.

noterades i dagboken. Det lägsta antalet räknades i juni 1957, då endast fem fåglar vistades vid viken. Denna fågel är lik en skrattmåsen men föga större än en fisktärna. Bättre känns den likväl igen på ett gråsvart fält på vingarnas undersida. På huvudet har den liksom skrattmåsen en mörk hätta, som emellertid går längre ned på halsen än hos den senare. Det har alltid varit med en viss ängslan jag i väntan på dessa sällsynta och till sin förekomst nyckfulla fåglar under maj månad besökt viken. Men ännu så länge har de ej svikit.

Att komma till Asköviken under fågelsäsongen utan att få se den bruna kärrhöken vore ganska otänkbart. Som tidigare nämnts påträffade jag denna rovfågel häckande redan 1933 och frågan är, om den under de senaste femtio åren saknats som häckfågel. Det förtjänar i alla fall nämnas, att ett par fiskare, som under många år bedrivit sin näring här i viken, redan omkring 1910 observerat den. I mitten av april brukar den anlända hit upp och sammanträffar då med den blå kärrhöken, som stannar här någon dag under sin färd mot norr. Under åren 1948–1957 har minst tre par bruna kärrhökar årligen häckat. På våren är det en fröjd att se kärr-

Tofsvipan uppträder vid Askö-
viken både som häckfågel och
genomflyttare. Foto: H. AVELIN.

hökshanarna utföra sin bröllopsdans under skyarna, och på eftersommaren hör man de unga kärrhökarna vissla i vassarna och ser dem sitta och sola sig i de videbuskar, som här och var vandrat ut i viken.

Det finns skäl att betrakta den **bruna kärrhöken** som Askövikens fågel framför alla andra. Ständigt ser man den med de karakteristiskt höjda vingarna avpatrulera sitt vidsträckta revir. Men **rördrommen** är väl den fågel, som under de senaste åren mest intresserat den stora allmänheten. Dess hemlighetsfulla uppträdande och egendomliga läte vädjar till fantasin på ett särskilt sätt. År 1946 hördes denna fågel för första gången vid Askö av LENNART LUNDIN, och den har sedan dess regelbundet återkommit. För ett par år sedan hördes samtidigt fyra hanar ropa i viken. Något bo har aldrig anträffats, men sannolikt förekommer häckning.

Av änder är **gräsanden** den allmännaste, ehuru den starkt avtagit sedan äldre tider. Under maj månad ser man den ofta ligga i gölar och angränsande vattenstråk på väg ut till viken med sina kullar. För övrigt finnes här häckande **skedand**, **kricka** och **årta**, den sistnämnda sparsamt förekommande som häckfågel. Av dykänder är **brunand** och **vigg** allmänna häckfåglar. Som rastplats för flyttande änder har viken en stor betydelse. Stundom förekommer under flyttningstid **bläsand**, **stjärtand**, **bergand** och **sjöorre**. Den senare höres ofta under majnätter sträcka över viken och dra bort över land.

På dybankarna i den västra delen av viken, ses under eftersommaren och hösten en del rastande vadarfåglar. Särskilt givande brukar det vara om lågt

ASKÖVIKEN

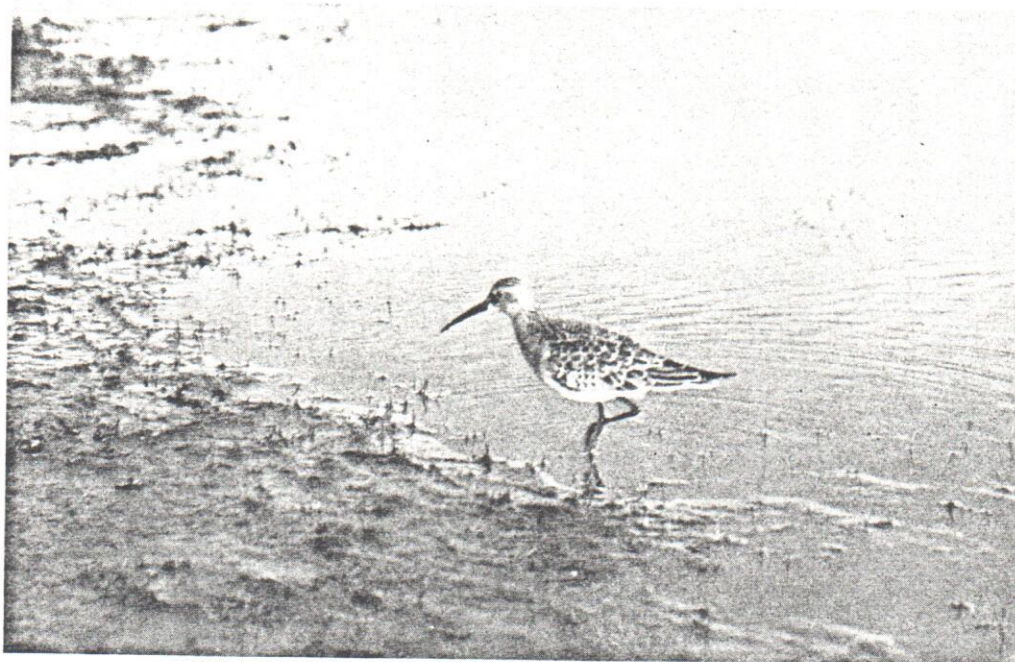

Kärrensäppan sover, putsar sig och söker näring på rastestället under höstflyttningen.
Foto: H. AVELIN.

vattenstånd är rådande, varigenom stora områden brukar friläggas, vilket lockar fåglarna att stanna där i större utsträckning än vanligt.

Jag slår i min dagbok och finner att den 2 aug. 1940 var en bra dag här ute. Redan kl. 4 på morgonen satt jag väl gömd vid en av gölarna i vassen. En häger kom flygande över viken, ett par skogssnäppor lockade från en intilliggande göl, och bakom gömslet grymtade vattenrallen som om den vore förargad över min närvaro. Ute i gölen stod ett par svartsnäppor, en drillsnäppa kom flygande tätt över vattnet och i kanten av rörvassen, vilken här stod tät som en mur, skymtade en småfläckig sumphöna. Till vänster om gömslet stod en rörhöna och gjorde morgontoalett i sällskap med två krickor och tre enkelbeckasiner, vilka speglade sig i vattnet, och ideligen borrhade med sina långa näbbar i gyttjan. För övrigt noterades i dagboken besök av brushanar, mosnäppor, kärrensäppor, större och mindre strandpipare samt rödbena, den sistnämnda sparsamt förekommande. Samtliga rastade här under flyttning. Storspovar hördes under dagen locka över viken på sin väg söderut. Allt detta var en enda dags upplevelser! Vid andra tillfällen har här under höststräcken iakttagits småspov, myrspov, kustpipare, ljungpipare, spovsnäppa. En vårdag i maj år 1955 visade sig något så förnämligt som rödspoven på våtängarna i norra delen av viken. Den stannade där ett par dagar.

När det gäller flyttande vadarefåglar finnes i trakten en betydligt bättre rast-

En spovsnäppa från Ishavskusten på höstlig passage i Västmanland. Foto: H. AVELIN.

plats än Asköviken, nämligen Hässlösundet beläget 5 kilometer sydöst om Västerås. Jag har under några år följt höststräcket på dessa lokaler och fått ihop en lista på sträckande vadarefåglar, som i mångt och mycket påminner om det man kan iakttaga över Oset vid Örebro. Troligt är att vi här har att göra med samma stråk av flyttfåglar, som tar vägen över de mellansvenska sjöarna på sin resa till varmare länder. (Hässlös fåglar behandlas utförligare på s. 107).

För övrigt har Asköviken en anmärkningsvärd förmåga att dra till sig sällsynta fåglar. Några exempel på ovanliga och för ornitologerna kärkomna gäster skall nu omnämnas. Påsken 1954 besöktes viken av en **glada**. **Salskraken** förekommer här som genomflyttare vår och höst; i november 1953 iakttogs en flock på 15 fåglar. En ensam **skräntärna** fiskade i viken den 18 april 1954 (B. KUMLIN), och senast har fågeln varit synlig i trakten under september 1957 (H. JOHANSSON). Ett annat ovanligt besök gjorde **dvärgsumphönan** (*Porzana pusilla*), som lät höra sig under ett par dagar sommaren 1953.

Vintertid vistas **kungsörn** och **fjällvråk** samt **varfågel** vid Asköviken. Den sistnämnda syns ofta uppflugen på gärdesstörarna eller fladdrande som en tornfalk över ängarna.

ASKÖVIKEN

Kungsörnen är i Sverige huvudsakligen en norrlandsfågel. Under vinterhalvåret vandrar de unga örnarna söderut och uppehåller sig då bl.a. vid Asköviken. Foto: H. AVELIN.

Ungfågel av **stenknäck**. Arten är sällsynt i Västmanland, där den dock har häckat, varpå bilden utgör ett bevis. Boet fanns i en körsbärsrik lund strax intill Asköviken. Foto: H. AVELIN.

De omkringliggande ängarna och skogspartierna bjuder på ett rikt och omväxlande fågelliv. Av rovfåglar häckar **fiskgjuse**, **ormvråk**, **tornfalk** och **lärkfalk**. Av ugglor förekommer **kattugglan** och **hornugglan**. **Jordugglan** synes då och då som genomflyttare. Efter den norra stranden ut mot Mälaren växer rätt mycket hasselbuskar, vilket på höstarna lockar **nötkråkan** att infinna sig där. Fram på förhösten börjar **nötkråktrafiken** från den nordväst om Västerås belägna skogen ner till Fullerö och Askö, där man då kan få se fåglarna komma flygande på sitt säregna sätt, flaxigt som spillkråkor och med krävan full med nötter, vilket synes på långt håll. Under hösten 1954 visade sig den **smalnäbbade nötkråkan** i trakten. Den kändes lätt igen på sitt orädda uppträdande. **Näktergal**, **gräshoppsångare**, **blåhake**, **lappspurv**, **stenknäck**, **mindre kärrhök**, **snatterand**, **dvärgbeckasin** och **svarthalsad dopping** är ännu några förnämiteter, som längre eller kortare tid gästade viken.

Denna redogörelse bör väl, hur rapsodisk den än blivit, ge ett intryck av att Asköviken är ett förnämligt naturminnesmärke, väl värt att i obeskuret skick bevaras till kommande släkten, ett härligt stycke äkta svensk natur som vi inte har råd att mista.